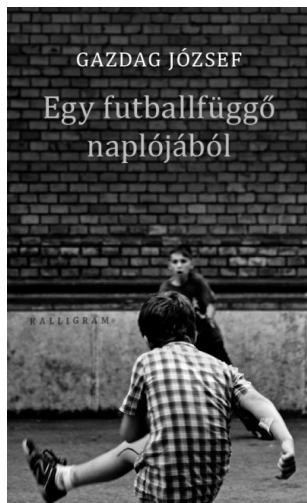

L. VARGA PÉTER

Olvasni a futballt

GAZDAG JÓZSEF: EGY FUTBALLFÜGGŐ NAPLÓJÁBÓL

Kalligram Kiadó
Pozsony, 2015
366 oldal, 3490 Ft

”

Aligha lehetett jobb marketingarca Gazdag József tárcagyűjteményének, mint a futballista és író Esterházy Péter, aki nemcsak a Digi Sport egyik tavaly április reggeli műsorában beszélgetett meglehetősen lelkesen a szerzővel szeretett sportjukról (és nem mellesleg a frissen megjelent kötetéről), de a szóban forgó műsor riporterével, Szombathy Pállal kiegészülve együtt mutatták be a könyvet a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon aznap délután a Millenárison. Persze, nem különösebben indokolja semmi éppen ezt a médiaeseményt kiemelni, hiszen a *Futballfüggő*nek valóságos bemutató-turnéja volt Prágától Szlovákián át Magyarország számos településéig, gyakorlatilag majdnem mindenütt, ahol futball-drukkerekre és irodalombarát közönségre lehetett számítani. Ráadásul Esterházy is alaposan fellötte a könyvet, amikor Friderikusz Sándor beszélgetős – és intelligens, finom, kulturált – műsorában arra a kérdésre, milyen művet kedvel éppen, mely művet emelné ki a mai irodalomból, hosszabb töprengés nélkül a még friss *Futballfüggőt* említette meg. A könyvfesztiválos bemutatón az írólegenda úgy fogalmazott, a kötet a focival indít, a végére azonban, mint minden értékes alkotás, eljut az élethez. (A *Fannival az ősz* című írás zárja a tárcák sorát, a következő passzussal: „Fanni elszontyolodva hajtogatja össze a zászlót. Csak azért nem szipog, mert névnapjára kapott egy bokarögzítő sáncsontvédőt. Abban nézte a meccset. Legközelebb pedig a temetőbe is elviszi megmutatni, hadd örüljön a papa is, odaát. / Mert a lélek él, ez egészen bizonyos.” 278–279.)

Esterházy egyébként az utóbbi műsorban nem mulasztotta el kiemelni, hogy Gazdag József nem csupán kiváló tárca- és sportújságíró, de elsősorú prózaíró is. Az állításban természetesen nincs túlzás; a szerző első és eddig egyetlen rövidpróza-gyűjteménye, a *Kilátás az ezüsfenyőkre* 2004-ben jelent meg, szintén a Kalligram gondozásában, s mint azt a második kiadás kapcsán Csehy Zoltán recenziója kiemelte, magyar nyelvű első kötet újabb kiadására nem gyakran kerül

sor (lásd Csehy Zoltán, *Újabb kilátás* = Új Szó, 2012. november 22.). Gazdag számos elismerésben és igen pozitív fogadtatásban részesült debütáló könyve valóban ritka erős, intelligens, ugyanakkor érzékeny megfigyelőről tanúskodó novellák, rövidprózaí írások gyűjteménye, s noha szépirodalmi tekintetben a szerző azóta is hallgat, a tárcák kötetbe rendezésétől joggal várhatja az olvasó, hogy többet nyújt, mint az eredeti megjelenések egymástól elkülönülő darabjai. A szerző a pozsonyi *Új Szó* című napilap Focitipp rovatát szerkesztette az elmúlt bő évtizedben (2005 és 2014 között), ebben a kontextusban jelentek meg tárcái heti rendszerességgel. Az írások olvasók körében aratott sikere nyomán profi blog született a szövegek elhelyezése, archiválása és kiterjesztései számára (futballfuggo.blog.hu), melynek jelenleg 6523 követője van a Facebookon. Ez több, mint egyes kulturális oldalak követőinek száma a Facebookon.

Ennyit a sikerről, lássuk, miben áll az ív, amely a futballtól az életig feszül. Nézzünk néhány hívószót: meccs, liga, stadion, csel, csalás, pénz, játék – továbbá: utazás, rajongás, „körkép” (a szerző találó kifejezése mániájára vagy függőségére, melynek patológikus horizontja valójában roppan szimpatikus, de erről később még szót ejtünk), entuziazmus, sorsok, történetek. Az ív valójában nem feltételez valamiféle haladást, jöllehet Esterházy éles szemmel határozta meg azt a könyv nyitó és záró passzusai közt, hiszen a tárcák nem adnak ki egy olyan értelemben vett fejlődési mintázatot – akár a szövegek elbeszélőjének érésével, korosodásával párhuzamosan –, mint mondjuk Nick Hornby ugyancsak méltán népszerű, és Gazdag által is szeretettel fölelegetett futballkönyve, a kiváló *Fociláz*, amely hasonló módon keletkezett, mint a *Futballfüggő*, viszont benne végigkísérhető az épp csak serdülő Hornby Arsenal iránti rajongásának alakulása a felnőtt drukker szellemes és bölcs(ebb) viszonyulásáig hön követett és imádott klubjához, valamint, természetesen, a focihoz. Más hasonlóságok is vannak a két könyv közt, elég csak a futball társadalmi szerepéről, a sportfogadásokról, a nagy klubok pénzköltési és igazolási szokásairól vagy a futballt körülvevő média- és reklámgépezetről szóló eszmefuttatásokra gondolni – a két szerző e tekintetben szintén igen közel áll egymáshoz. Gazdag József tárcakötete mégsem hasonlít a Hornbyéra. A *Fociláz*, ha akarom, olvasható regényként, a *Futballfüggő* nem. Ami viszont meghatározó módon közös bennük – az említettekén túl –, az az élethez (léthez) és az irodalomhoz való erőteljes és poétikai tekintetben is fontos, kiiktathatatlan kötődés.

Hornbyról a könyve megjelenésekor (1992-ben) még nemigen lehetett tudni, hogy író lesz-e belőle (három évvel később jelent meg a *Pop, csajok, satöbbi*; onnantól persze nem volt kérdés), Gazdag azonban szépíróként debütált, futballkönyve innen nézve amolyan grátisz. Ugyanakkor már a felütés, illetve a másodikként következő szöveg (*Bevezetés az irodalomba [magyar válogatott]*) nyomatékossá teszi, hogy miként az irodalom titokzatos és összehasonlíthatatlan tapasztalati erővel juttatja szóhoz a létet, úgy a futball(függés) mint létforma újra és újra érintkezésbe kerül az irodalommal. A mi magyar nemzeti tizenegyünk az irodalomban például – a szellemes tárca edzői, vagy ahogyan Angliában mondják, menedzseri taktikája alapján – nem kisebb klasszisokat vonultat föl, mint Sajó Lászlót (hálóőr), Szabó Lőrincet („nagy munkabírású hátvéd”, a védelem jobb oldala), Mészöly Miklóst („szilárd jellemű, megvesztegethetetlen” söprögető), Ottlik Gézát („hajlíthatatlan jellemű, egyenes gerincű, megfontolt és higgadt” középhátvéd), József Attilát (aki „indulatos hátvéd, szikrázó szemekkel”), Kosztolányi Dezsőt („a cselkirályt, a finom trükkök mesterét” a középpálya jobb oldalán), Mándy Ivánt (a 10-es mez birtokosát, aki a „körömpasszok” mestere), Grendel Lajost („Mán-

dyval remekül megértik egymást a középpálya tengelyén”), Karinthy Frigyest („ezt a több poszton is bevethető, univerzális spflert”), a Lázár Ervin helyett ezúttal a kezdőbe nevezett Talamon Alfonzot, és végül forwardként ki mást, mint az „úri modorú” Esterházy Pétert („mert játékát elegancia s ún. magas fokú technikai tudás jellemzi, ráadásul ő von Haus aus futballista”).

Nem csupán a létnek tehát, de az irodalomnak is egyfajta interpretánsa a futball, a főt említett játékosok – kiegészülve a keretbe szintén bekerült olyan további klasszisokkal, mint Spiró, Kukorely, Darvasi vagy Egressy – csaknem valamennyien megnyilatkoztak a futballról (de legalábbis a sportról mint olyanról), és az mindegyikőjükénél szoros, értelmező viszonyba, olykor helyettesítő viszonyba került a léttel. Így tekintve arra a következtetésre juthatunk, hogy a szóban forgó labdajáték jelentősen túlmutat önmagán; úgy is fogalmazhatnók, a nyelv számára egyaránt komoly tételt bír. E helyütt természetesen már messze nem arról van szó, vajon melyik sztárklub mennyit költött a nyári átigazolási időszakban valamelyik celebre, vagy hol hallgatták el bizonyos tranzakciók egyes részleteit, kik és mikor, melyik ligában bundáztak meg meccseket, s ennek következményeképp miért érzi a tárcák szerzője mind kényelmesebben magát az alacsonyabb osztályok, olykor egészen alacsony szintű ligák mérkőzésein, ahol az imént találmra kiragadott gyanús mozzanatok bizonyosan nincsenek jelen. Sokkal inkább beszélhetünk a nyelv, az irodalom ennél is nagyobb tétjéről, arról, hogy miben áll az a tapasztalat, amely alapján felcserélhetetlenül egyedi módon értjük meg magunkat a világban, melynek kiemelkedően fontos részét képezi – itt tulajdonképpen a helyébe lép – a futball. Az nyújtja Gazdag József könyvének egyik erényét, hogy ugyan nemhogy nem hagyja érintetlenül a labdarúgás mint biznisz vakfoltjait, hanem rendre emlékeztet e világ láthatatlannak tetsző, de időről időre látványosan megmutatkozó anomáliáira, esetlegeségeire, sőt bűnösségére, azonban a vidéki mérkőzések és az alacsony ligás, bekiabáló meccsek mellett szinte magától értetődő módon ott van a Barcelona, a Liverpool vagy a Manchester United. Nem mint pénztermelő, lélektelen gépezetek, hanem mint szimbólumok, legendák, életérzések.

A *függéshez* az is hozzátartozik, az is a létforma része, hogy elszenvedője legtöbbször úton van – úton a mérkőzés helyszíné felé. Mindig tart valahová, mindig érkezésben, majd távozásban van. A futball színtere ugyanis a stadion, az a szimbolikus tér, ahol a játékosok a bemelegítést követően visszavonulnak az öltözőkbe, majd rituálisan ismét kivonulnak a kezdő sípszóra. Nyilván kitalálta az olvasó, hogy mindebből az következik, a futball semmiképp sem televíziós közvetítésként vagy kivetítőn, esetleg streamként létezik. Gazdag futballfüggése az élő jelenlét tapasztalata, melynek része a talp alatti talaj, a fű illata, a stadion tere, a lelátó székei és a sokaság keltette zaj. A játék esztétikája ebben a szisztémában érvényesül, egyszeri és megismételhetetlen prezenciaként telepszik a nézőre, ily módon felerősíti azokat az effektusokat, élményszerű pillanatokat, amelyek a testi közelség érzésében generálódnak. Kétségtelen, és erről az újabb irodalom- és kultúratudományos kutatások is tudósítanak, hogy az irodalom, a nyelv képes lehet hasonló benyomások és hatások keltésére, olyan „szubtextust” létrehozva, amelynek nem nyelvi, hanem érzéki dimenziója van. Ugyanakkor az a szellemes, számtalan értelmező pillanatot felvonultató gondolatsozón, mely a *Futballfüggő* írásait jellemzi – és amelyek végső soron mégiscsak egy szerény, tárgyat előtérbe engedő, azonban megfontoltan és a témában izgalmasan kalauzoló narrátorról tanúskodnak: innen a függés korábban említett „patológiájának”, „kórképének” rokonszenves jellege –, tehát az

egyedi megértés-teljesítményekben gazdag számos gondolatmenet arra enged következtetni, hogy az említett megismételhetetlen prezenciának és érzéki síknak keletkezik egy időbeli, tapasztalati vetülete. Mégpedig olyan tapasztalati vetület, amelynek révén az előbbi, vagyis a prezencia, az érzéki dimenzió létformáló és létértelmező eseményként interpretálható, s így módon meglelhető annak előzményei – a hagyomány útján –, sőt a következményei is a nyelv művészetben: ez maga a keletkező írásmű.

A folyamatos úton levésként is érthető történés, mely máskülönben, emlékezzünk, a futballfüggő mindennapjait a pályák, stadionok és célállomások közti mozgás gyanánt viszi színre, tágabb értelemben tehát az az ív volna, mely a futballtól a létig (és vissza) húzódik. Színekdochikusan pedig maga is irodalom. (Talán ezért bírhat a *Bevezetés az irodalomba* címet viselő tárca nagyobb jelentőséggel, mint amit a válogatott író tizenegy humora rejt, s meglehet, ennek nyomatékául szolgál az is, hogy a futballfüggő fentebb hivatkozott blogjának fejlődésében ezüstfenyők fotója szerepel, akárcsak a bemutatkozó prózakötet frontborítóján.) Ha úgy fogalmazunk, hogy ebből a szempontból a mediális áthelyeződések, a televíziós közvetítések és a streamek technikai-gépi átalakító mechanizmusai – ismétlés, lassítás, nagyítás, szuperlassú, elemző jelek és jelölések a képernyőn – létrehoznak egy olyan összetett képsort, mely mindenekelőtt megértendő mozzanatokot tartalmaz, akkor közelebb kerülünk ahhoz az eseményhez is, amit *olvasásnak* nevezünk. Gazdag József pedig – ahogyan a mostani futballkommentátorok szinte mantraszerűen ismétlik a játékosok megfelelő helyzetfelismeréseire vonatkozóan – átkozottul jól olvassa a futballt, ha maga is csupán, miként vallja, drukker.

Mi, olvasók viszont azért is drukkolunk, hogy a szerző ez után a remek tárcagyűjtemény után a fikciós elbeszélésekhez is visszataláljon. Szükség volna rá.